

Mihail GRĂMESCU

Ca majoritatea celor din generația mea, am aflat că mai există și alți autori români sau de limbă română decât cei pe care ni-i prezentau manualele și publicațiile oficiale abia după 1965, în așa-zisul „ochi de ciclon” al *dictaturii proletariului*, când Ceaușescu, probabil ultimul dintre liderii staliști din est, a trebuit să înmoaie *linia dură* inaugurată de Dej și să facă, la presiunile din afară, deschiderea spre Vest. Atunci am aflat că există un Eugen Ionescu în Franța, un Mircea Eliade în SUA, un Emil Cioran... mai celebri și mai importanți pentru cultura mondială decât autorii preaslăviți din țară. Până atunci ni se spusese că și „în afară” tot Sadoveanu, V. Em. Galan, Titus Popovici sau Constantin Chiriță, tot Aurel Baranga, tot Astalosz Istvan și Naghy Imre, tot Crohmăniceanu, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu și Eugen Frunză sunt reprezentanții emblematici ai culturii române și că toată pletora de „barzi” și omagiatori ai colectivizării forțate și „statului nou, comunist” este apreciată fără rețineri și *acolo*, unde toată lumea occidentală se înnebunește după ei – și ni se arătau articolele de presă elogioase apărute în publicațiile apărute *dincolo*, în care li se ridicau osanale *tinerilor scriitori* ai noului regim din România. Abia mult mai târziu am aflat că elogiile acelea aduse literaturii comuniste și cinematografului unor Răutu, Mircea Șeptilici sau Sergiu Nicolaescu erau plătite cu sute de mii de dolari – publicațiilor străine unde apăreau – de către diplomația noastră secretă.

Pe lângă numele „emigranților, din exil” citate mai sus și demne de luat în seamă, între 1965 și 1978, au apărut însă și „mituri” contrafăcute de ai noștri despre „dizidenți” falsificați de Securitate (fiindcă, dacă occidentalii nu apreciau decât opozanți, atunci au fost lansate cohorte întregi de astfel de autori, majoritatea lor „făcuți” cu deplinul acord al „oficialităților” – o categorie pe care eu am catalogat-o cândva drept „opozitie dirijată”). Puteai recunoaște transfugii de tînichia după modul cum veneau și plecau din țară fără probleme, și după cum continuau să fie publicați și la noi, uneori felicitați de *Conducerea roșie* pentru cum se descurcaseră „în misiune” în străinătate. Există sute de nume în această situație; sigur, nu pot spune că știu sigur, că am fost de față eu la investirea lor, dar suspiciunea mea planează peste mulți autori plecați la un moment dat: Nicolae Breban, Ioan Alexandru, Mihai Ursachi, ba chiar și Goma (a cărei detenție și curaj din țară nu le neg, dar a cărei valoare literară este modestă, și ale cărei pretenții de „rezistență fără compromisuri” sună dubios pentru cei care știu că în Codul Penal era făcută stipularea că „Lipsa de cooperare cu organele legii este infracțiune și este pedepsită conform legii”; cei care refuzau să semneze, la ieșirea din detenție, ceea ce toți ceilalți cetățeni semnau fără să opună rezistență... nu erau eliberați), Biberi și Dumitru

Țepeneag sunt poate cei mai evidenți. Dar rămân zeci de alte nume: Nina Cassian (dizidenta de stânga, a grupului Colin-Bârlădeanu), Gh. Păun, Viorica Huber-Rogoz sau chiar Adrian Rogoz care, prin 1990-1991 – am fost de față – când a apărut din RFG cu o geantă diplomat plină cu mărci, cu care a salvat temporar de la faliment Societatea *Știință și Tehnică* a fostului CC al UTC. Mi s-a spus că are în Germania (unde emigrase cu câteva luni înainte de Decembrie 89) o pensie grozavă (dată ca urmare a ce muncise, de fapt, în România)... Mi se pare interesant că, după ce ajung dincolo ca scriitori, mulți dintre transfugii nu mai scriu niciodată nimic în climatul Lumii Libere. Sau nu se mai aude la noi nimic de scrierile lor. Rămân puțini cei ca *danezul* Victor Frunză, de exemplu, care să investească (fără spate acoperit de diferite formațiuni sau comunități) în cultura de limbă română sau în propriile opere – gest altruist și nerentabil economic, pe care nu și-l pot permite decât cei cu suficiente resurse materiale cât să joace rolul de Mecena. Când nu este propagandă, Arta este totuși un produs de lux.

Securitatea română a fost dură. Poate mai dură chiar decât a rușilor. La ei, iată cazul Soljenișin: dacă scăpai din *lagărul* lor multinațional, erai salvat. La noi nu. În primul rând pentru că nu scăpai decât dacă voiau ei: România era o țară cu granițe etanșe. Dacă scăpai, toată lumea știa sigur că prezentaseși garanții de „colaborare” pe viitor cu ei, cu „ai noștri”. Eugen Ionescu se spune că i-ar fi ușuit pe „prieteni din țară” când au dat buzna peste el la Paris și, vreme de 20 de ani, a fost interzis să se mai vorbească de el. Când am auzit că Justin Capră și H. Coandă au revenit în țară „din patriotism” am simțit că-mi vine să vărs. Probabil că au fost șantajați tare, sau se prostiseră la bătrânețe... Asasinarea prezentatorului muzical de la postul de radio Europa Liberă este semnificativă pentru situația din acea perioadă. Și despre Ion Caraion se spune că ar fi fost mătrășit... Eu am avut o mătușă „lichidată” se pare tot ca urmare a ordinelor venite din țară: Adriana Kiseleff. Ca și prietenul ei, Floran, ziaristul și scriitorul de la *Curentul*, cu care scăpase în Statele Unite. Când plecai de aici știai că, dacă faci ceva ce nu convine, dacă nu rămâi și afară, pe unde ajungi, „bun patriot”, ai tăi, cei lăsați în urmă, vor avea de suferit. Politica germană de pe vremea lui Hitler. Numai că „patriotismul” nostru era ceașist. Viața lui Ion Rațiu, din mărturiile sale, ca și din cele ale autoarei Helen O'Brien (*Regina Noptii – Cabaretul Eva*), este o mostră ilustrativă. El a rămas, până la moarte, „un bun patriot”. Ca și ceașista Zoe Dumitrescu Bușulenga. După '89 s-au deschis granițele, la un moment dat complet. Și, probabil, tot Occidentul a fost împănăt cu spioni români. „Au înghițit gălușca”. Uneori, naivitatea vesticilor în acest sens este înduioșătoare... De aceea cred că gloria unora dintre autorii noștri din afară a fost oarecum dirijată din „patrie”. Cazurile Mircea Ciobanu sau Radu Cosașu, premiat la Tell Aviv ca mare luptător anticomunist, când el a fost

membru de partid – probabil că, pe acolo, când i-au dat premiul, nimeni nu citise nici măcar o poveste scrisă de el... Sau Cristian Tudor Popescu, fiu de milițian, premiat internațional ca rezistent anticomunist!

O altă categorie de „scriitori români din afară” – cei care nu au scris în românește. Aceștia sunt, uneori, greu de depistat: „scriitori de origine română”... Uneori nedeclarați. Îmi pun problema dacă Moldova Gy. – autorul maghiar de mare talent, naționalist ungar înverșunat absolut indiferent la problemele românești și care nu a știut niciodată nici o boabă de română, nu este, totuși... român. Despre Mickiewicz al polonezilor se vântura ideea că ar fi fost născut tot pe... „teritoriul național”. Nu știu dacă țara de origine are vreun merit în aceste cazuri. Este meritul personal al respectivelor persoane. Ca și la Eliade sau Eugen Ionescu. Tristan Tzara, Fundoianu și Sașa Pană erau chiar rebarbativi la patriotismul românesc – plecaseră în Franța tocmai fiindcă se simțeau în totală contradicție cu poporul din țară în care se născuseră – fiind astfel reversul comportamental al unor Panait Istrati sau Jean Bart. Controlându-și originea națională, americanul Norman Spinrad a avut surpriza să descopere că unul dintre bunicii săi emigrase din Ardeal, după părerea mea acesta fiind singurul său merit... literar, dacă originea etnică poate fi considerată merit artistic.

Ar mai fi ceva de scris despre literații de limbă română din Basarabia și Ucraina. Revindicarea lui Eminescu de către cernăuțeni mi se pare justificată – aparține aceluși spațiu – Odesei și Chișinăului – sau și aceluși spațiu... Totuși există o frondă care îi determină să promoveze exclusivist – doar pe ei și-ai lor – un *patriotism local* care nu are nimic de împărțit cu actul critic lucid. Adrian Păunescu a pompat piața română cu toate gloriile *brigăzilor artistice* de dincolo de Prut etichetate drept „cei mai mari poeți români” – unii contrafăcuți: Leonida Lari, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Leo Butnaru, Aura Cristi... o adevărată „ruletă moldovenească” (dacă e să folosesc o expresie a lui Andrei Valachi) sufocând creația autohtonă și plasând în funcțiile cheie din țară numai persoane născute în spațiul ex-sovietic. Mironov și Păunescu au *moldoghenizat* cultura și Senatul. „Frații noștri” ne-au colonizat mai ceva ca-n visul lui Stalin din 1947. Fără nici o reciprocitate. Pot spune că rușii sunt mult mai receptivi la valorile noastre originale autohtone decât „frații noștri”; „podul de flori” a acționat, vreme de un deceniu, într-o singură direcție.

Ar mai exista o categorie de autori – din Macedonia – cum ar fi poetul Victor Vlad Delamarina, sau albanezul Kuciuk, mai importanți diplomatic, „pentru păstrarea relațiilor”, decât cultural, pentru operele lor artistice.

După '89, multe edituri, mai mult în

scopuri de piață, au scos de pe mănecă tot soiul de autori români „de peste hotare”. *Nemira* a descoperit un tip în Norvegia, Radu Jorgensen, pe care l-a premiat cu bani naționali, *Tritonic* pe George Astalosz în Franța... Cei mai mulți dintre acești transfugi au un iz de trandafiri roșii de te trănzește. G. Mosari, fostul ambasador israelit, mi se pare cel mai valoros din această categorie și singurul care se justifică literar.

A mai rămas o singură grupă de autori la care aș vrea să mă mai refer: aceea a autorilor de origine străină adoptați de cultura română până la completa lor asimilare. Istoric, cei mai importanți mi se par a fi Pierre Vaillant, fondatorul francez al Școlii Ardelene, italianul C. A. Rosetti, grecii Anton Pann și Philippide, turcul Bacalbașa, Regina Maria „englezoaica”, mama actualului rege. Dintre contemporani cunosc mai puține cazuri de... altruism (politic, cel mai adesea) de acest fel: francezul Pierre Dehaș, americanca N. Lee Wood, armenii Laurențiu Ulici și Varujan Vosganian, sârbul Daradici – cu toții însă departe valoric de predecesorii lor citați mai sus.

Cred însă că originea carpatodunăreană a lui Thucidides, a bunicii lui Socrate sau a lui Ronsard reprezintă compensații psihologice prea modeste pentru valul de incultură agresivă și trivială care a potopit spațiul cultural în ultimii ani, scăzând nivelul intelectual al conaționalilor mei contemporani la un nivel de analfabetism sau indiferentism spiritual mai jalnic decât cel de dinainte de Primul Război Mondial, când exista măcar entuziasmul, astăzi compromis de prea multele minciuni pe care „le-a suportat hârtia” în ultimele zeci de ani. Prea au cusut cu ață albă peste tot ca să mai țină!

Și iată-ne, conform celor mai recente statistici, în afara Europei și la IQ (indicele de inteligență), onorând astfel originea etruscă (adică troglodită) a fostului pașalâk turcesc ferentariat în masă, într-o țară în care, în Codul Muncii, doar în dreptul meseriei de *scriitor* nu este trecut nici un salariu tarifar, iar maneliștii se fălesc cu topurile de audiență și vânzare, concurând în lux și infatuare parlamentarii noștri consumatori fervenți de *Hustler* și *PlayBoy*.

27 martie 2006

